

ПЕРСПЕКТИВА СЕЛЕКЦІЙНО-ПЛЕМІННОЇ РОБОТИ У МОЛОЧНОМУ СКОТАРСТВІ СУМЩИНИ

***В. І. Ладика, Л. М. Хмельничий, А. М. Салогуб,
В.П. Лобода, А. П. Шевченко
Сумський національний аграрний університет***

Сумщина є наразі одним із регіонів, якому належить значна роль в економічному зростанні всієї країни, особливо в аграрному секторі. Область славиться екологічно чистою природою, родючими ґрунтами, завдяки яким тут споконвіку збирають високі врожаї сільськогосподарських культур, а багаті природні пасовища створюють сприятливі умови для інтенсивного розвитку молочної та м'ясної худоби. Молочне скотарство Сумського регіону є однією з провідних галузей тваринництва, яка забезпечує, головним чином, виробництво молока і молочних продуктів, значної частини м'яса, а, виробляючи органічні добрива, істотно сприяє підвищенню родючості ґрунтів.

Найпоширенішим за кількістю тварин в області є внутрішньопородний сумський тип української чорно-рябої молочної породи. Наразі до Держплемреєстру включено 12 господарств з розведення цієї породи з поголів'ям у межах 4 тис корів з середньою продуктивністю за даними бонітування 5018 кг молока. Дев'ять племінних господарств зареєстровано з розведення бурої худоби різного походження, проте кількість корів у них більш, ніж удвічі менша, але продуктивність за надоєм незначною мірою поступалася українській чорно-рябій худобі та становила 4855 кг молока. Зареєстровано також по чотири племінних господарства, які розводять українську червоно-рябу молочну та симентальську породи з поголів'ям відповідно 680 та 265 корів і продуктивністю за надоєм 5109 та 4872 кг. Наведені показники надою на корову свідчать про достатньо високий рівень продуктивності худоби у племінних господарствах незалежно від породи.

Основна стратегічна задача щодо перспективи розвитку скотарства Сумщини – це нарощування кількісного і якісного складу поголів'я тварин молочних порід, збереження генофондних стад лебединської породи, забезпечення рентабельності галузі молочного скотарства через реалізацію системи селекційних заходів, які спрямовані на підвищення генетичного потенціалу молочної продуктивності корів, поліпшенні екстер'єрного типу тварин, збереження підвищених вмісту жиру та білка у молоці корів бурої та симентальської худоби, подовження тривалості господарського використання тварин усіх порід.

Ефективність подальшої роботи з молочними породами має реалізуватися на засадах великомасштабної селекції з оцінкою та добором корів бажаного типу за провідними господарськи корисними ознаками.

Система селекції для кожної із порід має визначатися з урахуванням наявної селекційної ситуації у кожній популяції, у конкретно узятому стаді, оскільки їхній стан за господарськи корисними ознаками істотно відрізняється через використання у селекційному процесі багатьох різних генотипових та паратипових чинників.

Проте загальна стратегічна програма удосконалення молочних порід має ґрунтуватися на наступних елементах:

- інтенсивному вирощуванні ремонтного молодняку згідно з вимогами бажаного породного типу;
- чіткому дотриманні мети селекції та визначених методах розведення кожної із порід;
- орієнтації на розроблені цільові стандарти за основними селекціонованими ознаками, періодичної розробки модельної тварини;
- відродженні системи власної селекції плідників;
- визначенні та дотриманні параметрів добору корів у бугайвідтворну групу;
- визначенні принципів та критеріїв добору плідників у групу батьків ремонтних бугайців;
- дотриманні методики одержання, добору, вирощування, оцінки за якістю потомства та використання бугаїв-поліпшувачів;
- розробці та впровадженні системи автоматизованого селекційно-племінного обліку та оцінки племінної цінності тварин;
- періодичному моніторингу стану селекційної ситуації в межах генеалогічних формувань з визначенням перспективних ліній;
- чіткій, згідно з вимогами нормативних документів, оцінці якісних показників молока у незалежній молочній лабораторії;
- впровадженні системи лінійної класифікації корів-первісток для оцінки бугаїв за типом їхніх дочок та повновікових корів бугайвідтворної групи;
- включенні в селекційний процес оцінки тварин за показниками тривалості господарського використання та довічної молочної продуктивності.

Враховуючи наявну селекційну ситуацію, досягнення при створенні нових порід і типів великої рогатої худоби у регіоні, чисельне співвідношення поголів'я корів та їхні продуктивні ознаки, сучасні тенденції селекційного процесу відповідно до вимог ринку, соціально-економічну ситуацію та перспективи розвитку кормовиробництва, селекційно-племінну роботу у скотарстві області слід розвивати у декількох напрямках:

- удосконалення продуктивних якостей та технологічної придатності тварин українських чорно-рябої, червоно-рябої та бурої молочних порід заводських стад за рахунок внутрішньопородної селекції;
- створення та розширене відтворення стад симентальської худоби молочно-м'ясного напрямку продуктивності;
- збереження та селекційне удосконалення генофондних стад з розведення лебединської породи.

В аспекті концепції комплексної державної програми реформ та розвитку сільського господарства України, спрямованої на радикальне реформування та розвиток молочного скотарства, чітко окреслені системні проблеми, які гальмують процеси цього розвитку. Головне із них те, що упродовж тривалого терміну реформування галузі спостерігається стійке скорочення поголів'я великої рогатої худоби, виробництва та споживання молока і м'яса в Україні.

Визначальними факторами реалізації державної програми реформ є вирішення наступних проблемних засад з селекції та організації виробництва продукції скотарства:

- розроблення нових ефективних енерго- і ресурсозберігаючих технологій виробництва і переробки продукції скотарства для підприємств різних форм господарювання;
- збереження і розвиток існуючої племінної бази скотарства, залучення у селекційний процес тварин селянських одноосібних господарств;
- удосконалення існуючих і виведення нових високопродуктивних генотипів тварин;
- впровадження ефективних методів добору та підбору тварин з урахуванням перспективних генеалогічних формувань;
- розроблення ефективних схем промислового схрещування в молочному і м'ясному скотарстві;
- удосконалення структури управління селекційно-племінною роботою з активізацією державної племінної інспекції на усіх рівнях;
- надання державної підтримки племінній справі;
- проведення селекційно-племінної роботи відповідно до державної програми селекції;
- створення мережі сервісних підприємств з селекції та відтворення тварин в господарствах населення;
- здійснення комп'ютеризації, розробки і впровадження сучасних інформаційних технологій накопичення, обробки та використання даних племінного обліку;
- створення контрольно-асистентської і експерт-бонітерської служб для забезпечення об'єктивного ведення первинного зоотехнічного обліку і здійснення селекційних заходів;
- освоєння новітніх біотехнологічних методів прискореного відтворення високоцінних генотипів тварин;
- забезпечення реалізації генетичного потенціалу продуктивності тварин на основі впровадження найдосконаліших норм і систем годівлі, розробки раціональної рецептури комбікормів і методів, що сприяють збільшенню ефективності використання поживних речовин;
- створення нових високоефективних засобів діагностики, лікування і профілактики хвороб сільськогосподарських тварин.

Враховуючи, що вирішальний вплив на якісне удосконалення масиву худоби чинить заводське стадо, необхідна концентрація всіх наукових і організаційних зусиль на цілеспрямованій роботі з цією селекційною категорією. Базові селекційні стада мають бути закріплені за науковцями про-

фільних інститутів, які ведуть повсякденну роботу щодо генетичного поліпшення та генеалогічного структурування порід, розробляють та реалізують конкретні селекційні перспективні програми.

УДК. 636.2.082.2:575.22

ГЕНОТИПОВА МІНЛИВІСТЬ ТВАРИН В СКОТАРСТВІ ЗАЛЕЖНО ВІД РІВНЯ КОНСОЛІДАЦІЇ ЇХ СПАДКОВОСТІ

І. П. Петренко

Інститут розведення і генетики тварин НААН

При тривалій, інтенсивній селекції тварин в скотарстві за кількісними селекційними ознаками продуктивності, які контролюються комплексом адитивних генів (локуси кількісних ознак – QTL), неминуче відбувається процес консолідації їх спадковості за цими і іншими генетично-корелюючими ознаками.

Консолідація спадковості тварин в генофонді породи, популяції має суттєвий вплив, як на динаміку генотипової мінливості тварин в поколіннях потомства, що безпосередньо пов'язано з ефективністю селекційних заходів щодо проведення добору і підбору кращих за генотипом тварин, так і на ряд інших важливих генетико-селекційних процесів.

Метою наших досліджень було розроблення відповідної методики теоретичного аналізу генотипової мінливості тварин в скотарстві залежно від рівня консолідації їх спадковості і проведення теоретичного моделювання і практичної апробації її в поколіннях потомства щодо динаміки змін цього достатньо складного і цікавого генетико-селекційного процесу в породі, популяції, в якій відбувається при інтенсивній селекції тварин.

При проведенні теоретичного моделювання утворення генотипової мінливості тварин в скотарстві, залежно від рівня консолідації їх спадковості, було використано теоретичні передбачення найбільш складного варіанту можливої генетичної структури генофонду породи. Вважаємо, що кожна пара гомологічних хромосом із 30 в генотипах тварин нерівнозначна одна другій за сумарним адитивним генетичним потенціалом активності (А.Г.П.А.) хромосом, який реально створюється різною функціональною активністю численної кількості різних локусів алелей кількісних ознак (QTL) та всіх інших наявних локусів в 30 їх парах, як і нерівнозначні між собою гомологічні хромосоми в кожній парі («+» і «-») за рівнем їх адитивної дії на прояв кількісної селекційної ознаки продуктивності (надій, кг; молочний жир, кг; молочний білок, кг; жива маса, кг тощо).

Для проведення теоретичного аналізу (достатньо простої і досить узагальненої) генетичної мінливості тварин з різним поєднанням 30 пар